

dr hab. Michał Dworzyński, prof. uczelni
Akademia Muzyczna
im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy
ul. J. Słowackiego 7
05-008 Bydgoszcz

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
MAGISTRA PAWŁA MACIEJA KOTLI

pt.

ANDRZEJ PANUFNIK - GŁOS ZZA ŻELAZNEJ KURTYNY.
KONTEKST I ANALIZA TWÓRCZOŚCI POLSKIEGO KOMPOZYTORA
PISANEJ W ODPOWIEDZI NA WYDARZENIA POLITYCZNE W POLSCE
W LATACH 1954-1989

Zlecniodawcą niniejszej recenzji jest Uniwersytet Muzyczny im. F. Chopina w Warszawie.

Zlecenie niniejsze zostało podjęte na podstawie art.14 ust. 2 pkt. 2 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, w związku z art. 179 ust. 1 *Ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce*.

W świetle ww. Ustaw UMFC w Warszawie posiada uprawnienia do prowadzenia przewodu doktorskiego na stopień doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki muzyczne.

Recenzja niniejsza oparta jest na nadesłanym przez UMFC dziele artystycznym (przekazanym na nośniku CD) wraz z opisem.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

W świetle art. 187 *Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* rozprawa doktorska ma prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Ponadto, przedmiotem

rozprawy doktorskiej ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych oraz powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.

W dziedzinie sztuki, a w szczególności specjalności wykonawczej, największe znaczenie ma z pewnością oryginalne dzieło artystyczne, zaś pisemna dysertacja stanowić powinna przede wszystkim jego opis i uzupełnienie. Dziełem artystycznym jest w tym wypadku fragment koncertu Orkiestry Filharmonii Podkarpackiej im. A. Maławskiego w Rzeszowie pod dyrekcją p. Pawła Kotli, jaki odbył się w dniu 10 kwietnia 2015 roku. Solistą koncertu był brytyjski fagocista p. Meyrick Alexander. Program koncertu obejmował cztery utwory. Były to w kolejności:

- J. Brahms *Uwertura tragiczna op. 81*
- A. Panufnik - *Epitafium katyńskie*
- A. Panufnik - *Koncert fagotowy*
- R. Strauss - *Śmierć i wyzwolenie op.24*

Na płycie CD załączonej, jako dzieło w niniejszej rozprawie doktorskiej, znajdują się dwa utwory, związane bezpośrednio z tematem dysertacji pisemnej. Są to *Epitafium katyńskie* oraz *Koncert fagotowy* Andrzeja Panufnika.

Na wstępie należy zwrócić uwagę na pewne zagadnienie związane z doбором utworów zamieszczonych na płycie CD, a zwłaszcza ich czasem trwania. Autor w części pisemnej, z wyczuwalną dumą, zaznacza, iż wykonuje dzieła Andrzeja Panufnika na tyle często, że zwrócił na to uwagę sam wydawca jego dzieł, czyli Boosey and Hawkes. Do rozprawy przedstawione zostają niestety jedynie dwa dzieła tego kompozytora, których łączny czas trwania oscyluje w granicach 30 minut. Dla samej rozprawy z pewnością bardziej interesujące byłoby załączenie interpretacji również innych opisywanych w dysertacji utworów pod dyrekcją Autora, zwłaszcza, że On sam twierdzi, iż regularnie wykonuje muzykę Panufnika. Na marginesie należy w tym miejscu wskazać, że na stronie internetowej wydawcy Boosey and Hawkes ogólnie dostępna jest wyszukiwarka wykonań utworów kompozytorów, których wydaje to wydawnictwo. Po wpisaniu nazwiska Andrzeja Panufnika

i zakresu dat 1 stycznia 2000 - 23 czerwca 2023 (data złożenia recenzowanej pracy doktorskiej) widzimy, że jego utwory wykonywane były w tym czasie 1080 razy. Zawężenie kryteriów wyszukiwania poprzez dodanie nazwiska Autora niniejszej rozprawy doktorskiej, jako dyrygenta, powoduje zmniejszenie tej liczby do liczby zaledwie sześciu wykonań (trzy w roku 2014, jedno w 2016 i dwa w 2021). Sądzić należy jednak, iż nie jest to pełen katalog wykonań dzieł tegoż kompozytora, na co wskazywać może np. fakt, że nie ma w nim żadnej wzmianki o koncercie z Rzeszowa, który stanowi dzieło artystyczne przedstawionej rozprawy doktorskiej. Niemniej stwierdzenie Autora zawarte na str. 11 i 12 dysertacji [...] „Dziękuję także pani Emmie Kerr z Boosey & Hawkes, która sama, zauważywszy dużą ilość wykonań muzyki Panufnika, przy których znajdowało się moje nazwisko jako dyrygenta, zaprosiła mnie na spotkanie i rozmowę [...]” może wydawać się, w powyższym kontekście, co najmniej dyskusyjne.

Nawiązując jednak do samej treści przedstawionego dzieła artystycznego - na ostatnich stronach dysertacji Autor przedstawia ideę doboru takiego, a nie innego repertuaru na swój koncert, będący przedmiotem przedstawionego dzieła artystycznego. Z pewnością jednak dla przedmiotowej rozprawy korzystniejsze i bardziej interesujące, byłoby zawarcie choćby jeszcze jednego utworu związanego bezpośrednio z jej tematem, zwłaszcza, że w latach powstawania tejsze pracy takie okazje - jak twierdzi Autor - często się nadarzały. Ponieważ jednak przepisy prawa nie precyzują, jakiej długości powinno być prezentowane dzieło, więc uznać należy, że załączone utwory bez wątplenia spełniają kryteria oryginalnego dokonania artystycznego.

Sam temat i spojrzenie na twórczość Andrzeja Panufnika w kontekście przedstawionym w pracy jest są pewnością nowatorskie i oryginalne, co wyczerpuje jedno z trzech głównych kryteriów pozytywnej oceny pracy doktorskiej. Autor w sposób konsekwentny i metodyczny przedstawia w opisie dzieła 13 utworów Panufnika, które według Niego spełniają kryteria tematu pracy. Autor dzieli je na cztery główne kategorie:

- inspirowane tragicznymi wydarzeniami, związanymi z terrorem komunistycznym,
- przypominające o historii polskiego chrześcijaństwa, które było marginalizowane przez ówczesne władze komunistycznej Polski,
- nawiązujące do idei uniwersalnych, takich jak: pokój, wspólna duchowość wszystkich religii, demokracja, jedność europejska, nadzieja i tolerancja,
- przypominające o jedności kulturowej i historycznej Polski.

Każdemu dziełu poświęcony jest osobny rozdział, w którym Autor na początku przedstawia metrykę utworu, zawierającą m.in. czasy trwania, obsadę, miejsce oraz wykonawców prawykonania, a także datę publikacji. W dalszej części czytelnik ma możliwość poznać autorskie komentarze kompozytora do danych utworów w wersji oryginalnej (język angielski) wraz z tłumaczeniami na język polski. Na szczególną uwagę zasługują także sekcje nazwane „Materiały źródłowe”, które zawierają szczegółową analizę zarówno dostępnych manuskryptów, jak i partytur drukowanych - w szczególności także tych ich egzemplarzy, z których korzystał podczas dyrygowania sam Panufnik. Autor drobiazgowo analizuje różnice zawarte pomiędzy wydaniem, oraz ręczne adnotacje kompozytora, co stanowi niezwykle ciekawy materiał poznawczy dla dyrygentów, którzy chcieliby w przyszłości wykonywać dane utwory.

Chociaż stwierdzić należy, że przytoczone powyżej analizy nie stanowią same w sobie oryginalnego twórczości artystycznej, ani naukowej, gdyż są materiałem wybitnie „odtwórczym”, to jednak fakt zebrania tych danych w jednym miejscu i przedstawienia ich przez Autora w systematyczny sposób wyczerpuje drugie z kryteriów pozytywnej oceny pracy tj. umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, lub artystycznej.

Kryterium umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej spełnia także z pewnością samo dzieło artystyczne - koncert publiczny Autora, jako dyrygenta. Każda przedstawiona na płycie CD interpretacja utworów jest bez wątpienia autorska i oryginalna. Ustawienie kamery w pozycji „za orkiestrą” z jednej strony ułatwia, a z drugiej jednak utrudnia rzetelną ocenę dzieła. Atutem takiej pozycji nagrania video jest bez wątpienia widok dyrygenta z przodu, co w sytuacji koncertowej, jest rzadko dostępne dla publiczności. Na tej podstawie stwierdzić należy, że Autor dysponuje klarowną techniką dyrygencką, w kontekście której dziwi relatywnie duża ilość niedokładności przy zmianach dźwięków w grupie dętej - przede wszystkim w *Epitafium katyńskim*. Pomimo tych, zdecydowanie przeszkadzających w odbiorze utworu, mankamentów ze strony orkiestry, stwierdzić jednak należy, iż dyrygent panuje nad wykonaniem dzieła. Na minus zaliczyć należy także zachwiane proporcje dźwięku, gdyż mikrofon kamery rejestruje w takim ustawieniu w pierwszej kolejności dźwięki instrumentów będących w jego najbliższym sąsiedztwie, a nie całościowy plan brzmienia orkiestry. To z kolei powoduje, że rzetelna ocena parametru samego brzmienia jest w zasadzie niemożliwa. Szczególnie słychać to w *Koncertie fagotowym*, gdzie kilka razy grupa klawirów brzmi tak głośno, że całkowicie dominuje

nawet nad solistą. Niemniej nie stanowi to z pewnością przesłanki do negatywnej oceny dzieła, choć dzieła z pewnością na jej niekorzyść.

Praca pisemna rozpoczyna się wstępem, po którym następują cztery rozdziały, zawierające oryginalne przemyślenia, oraz konkluzje Autora. Są to w kolejności:

- Muzyka i polityka,
- Kontekst historyczny twórczości Panufnika,
- Artysta w rzeczywistości realnego socjalizmu,
- Panufnik - wyzwolony głos polskiej rzeczywistości.

W tych właśnie rozdziałach, które, wraz ze wstępem zajmują 49 pierwszych stron dysertacji, Autor prowadzi swój wywód dotyczący kontekstu historycznego życia oraz twórczości Andrzeja Panufnika, a także związków muzyki z polityką zarówno w przeszłości, jak i w latach nam współczesnych. Cenne są również cytaty z wywiadów i wypowiedzi samego kompozytora, jakie zostały na tych stronach przytoczone. Z pewnością te pierwsze 49 stron świadczy o tym, że Autor prezentuje bogatą ogólną wiedzę teoretyczną w swojej dyscyplinie, posiada umiejętność kojarzenia faktów i wyciągania wniosków, co z kolei pozwala pozytywnie ocenić trzecią z przesłanek, wymaganą do oceny pracy doktorskiej.

Wartości pracy nie ujmują także pojedyncze oczywiste omyłki pisarskie np. ze str. 94 „[...]do poprawienie po pierwszym wykonaniu[...]”, czy str. 107 i 108, gdzie zamiast roku 1981 widnieje rok 1987. W kontekście bardzo dobrej zawartości teoretycznej całej pracy oraz jej fachowego słownictwa razi użycie w przypisie na str. 90, potocznego sformułowania „cymbałki dziecięce”, zamiast możliwego, bardziej profesjonalnego „dzwonki dziecięce”. Na str. 145 dowiadujemy się natomiast, że - zdaniem Autora - *Śmierć i wyzwolenie* op. 24 R. Straussa jest pierwszym poematem symfonicznym tegoż kompozytora. Stanowi to błąd merytoryczny, gdyż - nawet, gdyby nie uznawać za poemat symfoniczny fantazji symfonicznej *Aus Italien* op. 16 z roku 1886 - to za pierwszy poemat uznaje się *Makbeta* op. 23, chociaż nawet jeszcze wcześniejszy numer opusu ma *Don Juan* op. 20. Z pewnością jednak nie można uznać poematu *Śmierć i wyzwolenie* za pierwszy w dorobku Straussa, zarówno ze względu na numerację opusową, jak i rok powstania (1889 przy 1888 dla pozostałych dwóch przytoczonych powyżej).

Całość przedstawionej rozprawy oceniam pozytywnie. Stwierdzam, że przedstawione

dzieło artystyczne oraz pisemna dysertacja spełniają przesłanki do przyznania mgr Pawłowi Maciejowi Kotli tytułu doktora sztuk muzycznych w specjalności dyrygentura.

Bydgoszcz 22 kwietnia 2024 roku

dr hab. Michał Dworzyński, prof. AMFN

- dokument podpisany kwalifikowanym podpisem elektronicznym-